

науковотехнічних, технологічних послуг може відбуватися у ліцензійній торгівлі; на надання ноу-хау, технічного досвіду; надання технологічних знань, інжинірингових послуг; промислово-технічного співробітництва; науково-технічної і виробничої кооперації; інвестиційного співробітництва, оренди, лізингу; організації наукових конференцій, симпозіумів, виставок, ярмарків та ін. [3].

Інжиніринг є творчою, інтелектуальною діяльністю людини з метою вирішення будь-яких інноваційних завдань [4]. Інжинірингові послуги необхідні для розвитку інноваційної діяльності і для розвитку виробництва [5].

Інжиніринг – це роботи і послуги, що включають: складання технічних завдань; проведення НДР, складання проектних пропозицій і ТЕО будівництва промислових і інших об'єктів; проведення інженерно-дослідницьких робіт; розробку технічних проектів і робочих креслень будівництва нових і реконструкції діючих промислових та інших об'єктів; розробку пропозицій у внутрішньо-заводському і внутрішньоцеховому плануванні, міжопераційним зв'язкам і переходам; проектування і конструкторську розробку машин, устаткування, установок, приладів, виробів: розробку складів матеріалів, сплавів, ін. речовин і проведення їх випробувань; розробку технологічних процесів, прийомів і способів; консультації і авторський нагляд при шефмонтажу, пуско-наладжувальних роботах і експлуатації устаткування і об'єктів в цілому; консультації економічного, фінансового або іншого порядку [6].

Особливостями інжинірингу як однієї з форм послуг виробничого характеру є нематеріальність його результату. Завдання інжинірингу вважаються досягнутими, якщо отримано певний корисний ефект для виробництва та реалізації матеріальних благ та послуг. Послуги з інжинірингу мають грошовий вираз і виступають у сучасному світі товаром з високою ліквідністю, можуть бути предметом договору купівлі-продажу. Тому договори, на підставі яких надаються інжинірингові послуги є не характерними для системи договірних прав України, і поєднують у собі елементи договорів, спрямованих на виконання робіт та надання послуг. Саме сучасне розуміння послуги як товару дозволяє оформлювати інжинірингові послуги як договір підряду.

На відміну від послуг щодо створення та торгівлі «ноу-хау», ліцензіями тощо, інжинірингові послуги можна багато разів перепродавати за ціною, що залежить від вартості необхідних затрат часу на їхнє виробництво. Надання інжинірингових послуг

зазвичай відбувається із одночасним продажем «ноу-хау» чи інших технологій [3]. Тому, на практиці, поняття «інжинірингові послуги» і «обмін технологій» постійно вживаються як взаємозамінні. Однак, ці поняття слід розмежовувати, оскільки інжинірингові послуги є способом передачі інновацій (технологій) у виробництві, за умови, що інжинірингові послуги відрізняються від технології. Це означає, що результатом надання інжинірингової послуги у менеджменті буде, наприклад, не планування, а розробка нових методів планування виробництва продукції на основі нових підходів до обліку та звітності, модернізації структур управління, контролю за якістю продукції тощо.

Інжиніринг має багато сфер застосування. Серед численних видів інжинірингу слід окремо виділити: 1) консультативний інжиніринг – як послуги, що здійснюються при проектуванні об'єктів, розробці планів будівництва і контролю за проведенням робіт; 2) технологічний інжиніринг, який передбачає передачу замовнику технологій, необхідних для будівництва промислових об'єктів і їх експлуатації (договори про передачу виробничого досвіду і знань, розробку проектів по енергопостачанню, водопостачанню, транспорту та ін.); 3) будівельний (загальний) інжиніринг як послуги з постачання обладнання, техніки або монтажу устаткування, інженерні роботи та авторський нагляд; 4) комплексний інжиніринг, який полягає у наданні цілого комплексу консультативних послуг і поставок, необхідних для будівництва нового об'єкта [7].

Відповідно до прийнятого у 1982 р. Комітетом з розвитку торгівлі Європейської економічної комісії (ЄЕК) ООН Керівництва по складанню міжнародних договорів на консультативний інжиніринг [8] (далі – Керівництво), інжиніринг є сукупністю проектних і практичних робіт і послуг, що відносяться до інженерно-технічної галузі та необхідних для будівництва об'єкта і сприяння його експлуатації. Важливо, що у Керівництві містяться детальні умови договору між консультантом і замовником, а також перелік послуг, що надаються інженером-консультантом. Безпосередньо послуги з будівельного інжинірингу, надання ліцензій або передачу технології ЄЕК ООН розроблено «Керівництвом зі складання міжнародних договорів про промислове співробітництво», «Керівництвом зі складання договорів на спорудження промислових об'єктів» та ін. [3].

Юридичне оформлення надання інжинірингових послуг відбувається шляхом укладання різних видів цивільно-правових договорів у залежності

від характеру й обсягу наданих інжинірингових послуг. Надання інженерно-консультаційних послуг відбувається за договором про інженерно-консультаційні послуги чи договором про відрядження фахівців для виконання визначеного роду робіт [9].

У сфері міжнародної торгівлі інжиніринговими послугами широко розповсюджені типові контракти, які розробляються національними асоціаціями, що поєднують інженерні фірми окремих країн, міжнародними асоціаціями інженерних фірм, Європейською економічною комісією ООН, а також окремими великими фірмами. Серед типових контрактів на надання інженерно-консультаційних послуг найчастіше використовують «Посібник зі складання міжнародних договорів на консультативний інжиніринг, включаючи пов'язані з цим аспекти технічного сприяння», розроблений Комітетом з розвитку торгівлі ЄЕК ООН, «Міжнародний зразок форми договору між замовником і інженером-консультантом» і «Міжнародні загальні умови договору між замовником і інженером-консультантом», розроблені Міжнародною федерацією інженерів-консультантів (МФІК) [10].

Міжнародний договір на консультативний інжиніринг, як і будь-який інший договір, має такі розділи, як сторони договору (замовник та консультант), преамбула, предмет договору, строки, обов'язки сторін, невиконання договірних зобов'язань сторонами, звільнення від відповідальності за наслідки невиконання договірних зобов'язань (форс-мажорні обставини), методи розрахунку винагороди консультанта, оподаткування, збори і мита, інтелектуальна власність і запатентована інформація, вступ договору в силу, припинення дії договору, застосовувані технічні стандарти, вибір права та ін. Специфікою змісту договору на консультативний інжиніринг є перелік консультативних послуг [11].

Особливості інжинірингових послуг в Україні регулюються у цілій низці розгалужених нормативно-правових актів. Відповідно до підпункту 14.1.85 пункту 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України [12], інжиніринг полягає у наданні послуг (виконання робіт) із складення технічних завдань, проектних пропозицій, проведення наукових досліджень і техніко-економічних обстежень, виконання інженерно-розвідувальних робіт з будівництва об'єктів, розроблення технічної документації, проектування та конструкторського опрацювання об'єктів техніки і технології, надання консультації та авторського нагляду під час монтажних та пусконаладжувальних робіт, а також надання консультацій, пов'язаних із такими послугами (роботами).

На відміну від країн з високим рівнем розвитку інжинірингу (США, Великій Британії, Японії, Італії), де ринок інжинірингових послуг умовно поділяється на ринок інженерно-консультаційних послуг і ринок інженерно-будівельних послуг, в Україні інжиніринг знаходиться на стадії формування і зводиться переважно до послуг, пов'язаних з підготовкою будівельного процесу (інвестиційно-будівельний інжиніринг). Інвестиційно-будівельний інжиніринг являє собою напрям промислового інжинірингу, основним завданням якого є створення нових (також реконструкція) будівель і споруд будь-якого призначення – промислових, цивільних і житлових будівель, транспортних систем, комунікацій тощо на основі використання сучасних наукових підходів. Інжиніринг інвестиційно-будівельної діяльності передбачає надання послуг та створення матеріальних та інтелектуальних результатів інвестиційно-будівельних проектів, якими є проектно-кошторисна документація, постачання конкретного обладнання, його монтаж, роботи із забезпечення його функціонування тощо. Інжинірингова діяльність в Україні здійснюється не спеціалізованими інжиніринговими, інженерно-консультаційними та інженерно-дослідними компаніями, а проектним, дослідницькими, а також проектно-технологічними інститутами, конструкторськими і дослідно-конструкторськими бюро.

Відповідно до абз. 12 ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про архітектурну діяльність» [13] «інжинірингова діяльність у сфері будівництва (інжиніринг) – діяльність з надання послуг інженерного та технічного характеру, до яких належать проведення попередніх техніко-економічних обґрунтувань і досліджень, експертизи проекту, розробка програм фінансування будівництва, організація виготовлення проектно-технологічної документації, проведення конкурсів і торгів, укладання договорів підряду, координація діяльності всіх учасників будівництва, а також здійснення технічного нагляду за будівництвом об'єкта архітектури та консультації економічного, фінансового або іншого характеру».

В Україні будь-яка діяльність у сфері будівництва, зокрема інжинірингова діяльність у сфері будівництва в частині координації дій всіх учасників будівництва, підлягає ліцензуванню (для юридичних осіб) та сертифікації для виконавців робіт (для фізичних осіб). Суттєвою перешкодою на шляху розвитку ринку інжинірингових послуг є відсутність можливості внесення змін до переліку робіт, що міститься в такій ліцензії, а також її строковість.

Суб'єктами архітектурної діяльності є архітектор, замовник, підрядник, права і обов'язки яких передбачені законодавством України. Оскільки архітектурна діяльність є творчою діяльністю, тому її суб'єктами є також автори творів архітектури.

Інженерно-будівельні послуги найчастіше надаються на основі договору підряду чи контракту про надання технічного сприяння в будівництві. Також, умова про надання інжинірингових послуг може включатися у договір купівлі-продажу обладнання та устаткування, коли будівництво підприємства здійснюється за рахунок покупця, надання продавцем технічних послуг оформляється або шляхом включення переліку цих послуг, або шляхом укладення додаткової угоди про експортні постачання, монтаж устаткування, про надання технічних послуг.

Консультативні послуги з метою удосконалення реалізації промислового проекту не охоплюють будь-яких будівельних робіт, надання ліцензій або передачі технології. Отже будівництво об'єктів не є інженерно-технічною послугою, а відноситься до виробничо-технічної діяльності, що регулюється відповідним розробленим ЕЕК ООН Керівництвом по складанню міжнародних договорів про промислову співпрацю та Керівництвом по складанню договорів на споруду промислових об'єктів та інше.

За договором про надання інженерно-будівельних послуг одна сторона (консультантом) зобов'язується провести за завданням іншої сторони (замовника), комплексу окремих видів інженерно-технічних послуг, зв'язаних із проектуванням, будівництвом і введенням об'єкта в експлуатацію, з розробкою нових технологічних процесів на будівництві замовника, удосконаленням наявних виробничих процесів. Однак, у ЦК України відсутнє правове регулювання договору про надання інженерно-будівельних послуг.

Частина 2 статті 901 ЦК зазначає, що положення статей глави 63 ЦК України можуть застосовуватися до всіх договорів про надання послуг, якщо це не суперечить суті зобов'язання. Отже, за відсутності спеціального законодавства щодо будівельного інжинірингу, відносини сторін із зобов'язань про надання послуг регулюються нормами глави 63 ЦК України, які поширюються і на такі види договорів, які взагалі не передбачені законодавством, але своїм предметом мають надання послуги, що полягає у вчиненні певної дії або здійсненні певної діяльності.

Проблемним у застосуванні на практиці норм глави 63 ЦК України є визначення у законодав-

стві поняття «послуга» через категорію «блага». Зокрема, ЦК України не містить легального визначення послуги, а п. 17 абз. 1 ст. 1 Закону України «Про захист прав споживачів» [14] у поняття послуги включає надання (передачу) споживачеві певного визначеного договором матеріального чи нематеріального блага лише для задоволення особистих потреб споживача. Однак, як надання (передача) визначеного договором матеріального блага відбувається за договорами купівлі-продажу, прокату, про виконання робіт, але не за договорами про надання послуг.

Також найбільш наближеними за змістом до особливостей надання інжинірингових послуг у сфері будівництва є передбачені ЦК України наступні цивільно-правові договори: підряд на проектні та пошукові роботи (§ 4 Глави 61), а також виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт (Глава 62). Усі названі договори близькі за змістом та мають творчий характер, оскільки їх результатом є різноманітна науково-технічна продукція. Для зазначених договорів характерні загальні ознаки договорів про виконання робіт, зокрема: направленість на виконання певної роботи; передавання результату, відокремленого від роботи, замовникові; виконання роботи підрядником на його власний ризик.

Сферою застосування договорів будівельного інжинірингу та підряду на проведення пошукових та (або) проектних робіт є будівництво. Особливостями договору підряду на проведення пошукових та (або) проектних робіт, які характеризують його як окремий різновид договору підряду, є: 1) характер роботи (пошукові та проектні роботи) та її результату (дані, отримані внаслідок пошукових робіт, та проектно-кошторисна документація); 2) виконання робіт на підставі вихідних даних на виконання пошукових робіт та для проектування; 3) проведення робіт без використання матеріалу [15].

Договори на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт можуть бути узагальнено названі договорами на виконання науково-технічних робіт. Однак між названими договорами існують істотні відмінності. За договором на виконання науково-дослідних робіт, за загальним правилом, виконавець не може залучати до виконання договору третіх осіб, якщо це не передбачено договором. У договорі на виконання дослідно-конструкторських та технологічних робіт виконавець має право, якщо інше не передбачено договором, залучати до їх виконання третіх осіб як субвиконавців.

8. United Nations Industrial Development Organization (UNIDO) and WBCSD. (2002). *Developing Countries and Technology Cooperation, an Industrial Capacity-Building Perspective*. UNIDO and WBCSD. Vienna. [https://open.unido.org/api/documents/4788879/download/DEVELOPING%20COUNTRIES%20AND%20TECHNOLOGY%20COOPERATION.%20AN%20INDUSTRIAL%20CAPACITY-BUILDING%20PERSPECTIVE%20\(23301.en\)](https://open.unido.org/api/documents/4788879/download/DEVELOPING%20COUNTRIES%20AND%20TECHNOLOGY%20COOPERATION.%20AN%20INDUSTRIAL%20CAPACITY-BUILDING%20PERSPECTIVE%20(23301.en))
9. Апопій В. В. Організація і технологія надання послуг : навч. посіб. / за ред. В. В. Апопії. К. : ВЦ «Академія», 2006. 312 с.
10. Тугай О. А., Власенко Т. В. Загальні основи інжинірингової діяльності та її сучасний стан в Україні. *Нові технології в будівництві*. 2018. № 34. С. 15–20.
11. Сохацька О. М. Фінансовий інжиніринг : навч. посіб. К. : Кондор, 2011. 660 с.
12. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17?find=1&text=%D1%96%D0%BD%D0%B6%D0%B8%D0%BD%D1%96%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B3#w1_1
13. Про архітектурну діяльність : Закон України від 20.05.1999 № 687-XIV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-14#Text>
14. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12?find=1&text=%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3#w1_1
15. Лукасевич-Крутнык И. С. Договор подряда на проведение проектных и изыскательских работ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2011. С. 10.

Невзоров Олег Володимирович

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНЖИНІРИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА

Статтю присвячено характеристиці правового регулювання інжинірингових послуг на міжнародному рівні та в Україні. Зазначається, що послуги з інжинірингу передбачають надання технічних консультацій, проведення експертизи проектів, технічне навчання та інші науково-технічні послуги з метою розробки і постачання інновацій на виробництві, реалізації і експлуатації нових видів продуктів, а також реінжиніринг інноваційного процесу.

В Україні ринок інжинірингових послуг тільки розвивається. Залежно від характеру і обсягу інжинірингові послуги зазвичай оформляються різними видами договорів, зокрема, договором про надання інженерно-консультаційних послуг, про відрядження фахівця для виконання певного роду робіт, а також, безпосередньо у будівництві, – договором підяду на виконання інженерно-будівельних послуг чи договором про надання технічного сприяння в будівництві. Правове регулювання особливостей договорів про надання інжинірингових послуг на сьогодні в Україні відсутнє.

Договори про надання інжинірингових послуг належать до виду договорів про надання послуг (Глава 63 Цивільного кодексу України [1] (далі – ЦК України)), однак об'єднують у собі також елементи договору підяду на проведення проектних та пошукових робіт (§ 4 Глави 61 ЦК України) і ознаки договору на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт (Глава 62 ЦК України).

У статті зазначається, що поняття «інжинірингові послуги» і «обмін технологій» слід розмежовувати, оскільки інжинірингові послуги є способом передачі інновацій (технологій) у виробництві, за умови, що інжинірингові послуги відрізняються від технології.

Міжнародний договір на консультативний інжиніринг має наступну структуру: сторони договору (замовник та консультант), преамбула, предмет договору, строки, обов'язки сторін, невиконання договірних зобов'язань сторонами, звільнення від відповідальності за наслідки невиконання договірних зобов'язань (форс-мажорні обставини), методи розрахунку винагороди консультанта, оподаткування, збори і мита, інтелектуальна власність і запатентована інформація, вступ договору в силу, припинення дії договору, застосовувані технічні стандарти, вибір права та ін. Специфікою змісту договору на консультативний інжиніринг є перелік консультативних послуг.

З'ясовано, що в Україні суттєвою перешкодою на шляху розвитку ринку інжинірингових послуг є відсутність можливості внесення змін до переліку робіт, що міститься в ліцензії на проведення інжинірингової діяльності у сфері будівництва, а також її строковість.

Інженерно-будівельні послуги найчастіше надаються на основі договору підяду чи контракту про надання технічного сприяння в будівництві. Також, умова про надання інжинірингових послуг може включатися у договір купівлі-продажу обладнання та устаткування, коли будівництво підприємства здійснюється за рахунок покупця, надання продавцем технічних послуг оформляється або шляхом включення переліку цих послуг, або шляхом укладення додаткової угоди про експортні постачання, монтаж устаткування, про надання технічних послуг.

У результаті проведеного дослідження автором запропоноване визначення договору про надання інженерно-будівельних послуг.

Ключові слова: інжинірингові послуги, договір, договір про надання інженерно-будівельних послуг, договір підяду на проведення проектних та пошукових робіт, договір на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт, інноваційна діяльність.

Nevzorov Oleh

LEGAL REGULATION OF ENGINEERING ACTIVITIES IN THE FIELD OF CONSTRUCTION

The article is devoted to the characteristics of legal regulation of engineering services at the international level and in Ukraine. It is noted that engineering services include the provision of technical consultations, project expertise, technical training and other scientific and technical services for the purpose of developing and supplying innovations in production, implementation and operation of new types of products, as well as re-engineering of the innovation process.

